

POSTANOWIENIE Z DNIA 20 KWIETNIA 2005 R.

I KZP 6/05

Przepis art. 52 ust. 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. Nr 111, poz. 535 ze zm.) dotyczy każdej osoby, która wykonuje czynności określone w tej ustawie; ustanawia on bezwzględny zakaz dowodowy, będąc przepisem szczególnym w stosunku do unormowania art. 180 k.p.k., a wobec tego takiej osoby nie można przesłuchać co do okoliczności przewidzianych w art. 52 ust. 1, nawet jeżeli wyrazi ona gotowość ujawnienia tego rodzaju tajemnicy zawodowej.

Przewodniczący: Prezes SN L. Paprzycki (sprawozdawca).

Sędziowie SN: K. Cesarz, F. Tarnowski.

Prokurator Prokuratury Krajowej: A. Herzog.

Sąd Najwyższy w sprawie Andrzeja G., po rozpoznaniu przekazanego na podstawie art. 441 § 1 k.p.k. przez Sąd Okręgowy w T. postanowieniem z dnia 6 stycznia 2005 r., zagadnienia prawnego wymagającego zasadniczej wykładni ustawy:

„Czy pod pojęciem <<osoby wykonującej czynności wynikające z niniejszej ustawy>> użytym w art. 50 ust. 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. Nr 111, poz. 535 ze zm.) należy rozumieć również psychologa prowadzącego terapię rodzinną obejmującą rodzinę oskarżonego, a jeśli tak, to czy informacje uzyskane w czasie takiej terapii objęte są zakazem dowodowym określonym w art. 52 cyt. ustawy psychiatrycznej?”

p o s t a n o w i ł odmówić podjęcia uchwały.

U Z A S A D N I E N I E

Zagadnienie prawne przedstawione Sądowi Najwyższemu w trybie określonym w art. 441 § 1 k.p.k. powstało w następującej sytuacji procesowej.

Postanowieniem z dnia 29 lipca 2002 r. Prokurator Prokuratury Rejonowej w T. umorzył dochodzenie przeciwko Andrzejowi G., podejrzanemu o to, że w okresie od 1995 r. do 21 lutego 2000 r. w T. doprowadził swoją małoletnią córkę do obcowania płciowego, jak i poddania się innym czynnościom seksualnym, tj. czynu określonego w art. 200 § 1 k.k. – wobec niepopelnienia czynu. Następnie, Prokurator Prokuratury Okręgowej w T., po rozpoznaniu wniosku Prokuratora Rejonowego w T., postanowieniem z dnia 23 stycznia 2004 r. wznowił na podstawie art. 327 § 2 k.p.k. to prawomocnie umorzone postępowanie przygotowawcze. W uzasadnieniu tej decyzji Prokurator wskazał, jako jej podstawę, ujawnienie się nowych faktów poprzednio nieznanych, przedstawionych w piśmie psychologów M. B. i R. I. ze Szpitala Uniwersyteckiego Oddziału Klinicznego Kliniki Psychiatrii Dzieci i Młodzieży Zespołu Hospitalizacji Domowej w K., prowadzących terapię rodziny G. Z treści tego pisma wynikało, że Andrzej G. podczas jednego ze spotkań prowadzonych w ramach tej terapii przyznał, że molestował seksualnie córkę i opisał swój czyn oraz okoliczności jego popelnienia.

W toku wznowionego postępowania przygotowawczego przesłuchano jako świadków m.in. M. B. i R. I., a następnie został skierowany akt oskarżenia do Sądu Rejonowego w T., który wyrokiem z dnia 13 lipca 2004 r. uznał Andrzeja G. za winnego tego, że w okresie od 1992 r. do lutego 2000 r. w T. doprowadził swoją córkę do poddania się i wykonywania in-

nych czynności seksualnych, to jest przestępstwa określonego w art. 200 § 1 k.k., i za to na podstawie tego przepisu wymierzył mu karę 2 lat pozbawienia wolności. W toku rozprawy przesłuchani zostali także M. B. i R. I.

Powyższy wyrok zaskarżył oskarżyciel publiczny – na niekorzyść oskarżonego w części dotyczącej kary oraz obrońca Andrzeja G., który zarzucił obrazę przepisów postępowania mającą wpływ na treść rozstrzygnięcia, a to „art. 327 § 2 k.p.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k. w zw. z art. 52 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego poprzez wydanie orzeczenia skazującego w następstwie wznowienia prawomocnie umorzonego postępowania przygotowawczego na podstawie zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa złożonego przez psychologów Szpitala Uniwersyteckiego w K., w którym to zawiadomieniu znajdowały się informacje uzyskane przez nich w toku wykonywania czynności zawodowych (...), a następnie dopuszczenie dowodu z zeznań tychże psychologów (...) na tę samą okoliczność, mimo iż dowód ten objęty jest bezwzględny zakazem dowodowym”.

Rozpoznając te środki odwoławcze, Sąd Okręgowy powziął wątpliwości co do treści normy zawartej w art. 52 ust. 1 i art. 50 ust. 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. Nr 111, poz. 535 ze zm.), a mianowicie, czy psycholog może być osobą wykonującą czynności określone w ustawie, a tym samym, czy zakaz sformułowany w art. 52 tej ustawy dotyczy także psychologa.

Prokurator Prokuratury Krajowej złożył wniosek o podjęcie uchwały następującej treści: „Zakaz dowodowy wynikający z art. 52 ust. 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. Nr 111, poz. 535 z późn. zm.) obejmuje wszystkie osoby – niezależnie od ich statusu zawodowego – wykonujące czynności, o których mowa w art. 50 § 1 tej ustawy”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Przedstawienie Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawnego w trybie określonym w art. 441 § 1 k.p.k. wymaga zaistnienia łącznie następujących warunków – musi się ono wyłonić podczas rozpoznawania środka odwoławczego i mieć znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy w postępowaniu odwoławczym oraz musi dotyczyć istotnego problemu interpretacyjnego, związanego z wykładnią przepisu, który w praktyce sądowej jest rozbieżnie interpretowany albo też jest wadliwie lub niejasno sformułowany. Przedmiotem zagadnienia prawnego nie może być natomiast określony sposób rozstrzygnięcia sprawy, zastosowania przepisów, czy tym bardziej kwestia ustaleń faktycznych (zob. postanowienie SN z dnia 26 lutego 2004 r., I KZP 41/03, niepubl., a także R. A. Stefański: Instytucja pytań prawnych do Sądu Najwyższego w sprawach karnych, Kraków 2001, s. 254-261, 352-371). W niniejszej sprawie nie zostały spełnione wszystkie te warunki. Sformułowane pytanie prawne zostało przedstawione przez Sąd Okręgowy w T. w toku rozpoznawania środka odwoławczego, a jego rozstrzygnięcie ma znaczenie – pomimo pewnych wątpliwości w tym zakresie – dla rozpoznania apelacji przez ten Sąd. Wątpliwości związane są z tym, że osobą, wobec której zostały podjęte czynności lecznicze przez lekarza psychiatrę była córka oskarżonego. Jednak, jak wynika z akt sprawy, terapią rodzinną, prowadzoną przez psychologów, była objęta cała rodzina oskarżonego, a nie tylko jego córka. Istotą zaś tego rodzaju terapii jest to, że przedmiotem oddziaływania nie jest jedna osoba – pacjent (w tym wypadku córka oskarżonego), ale cała nieprawidłowo funkcjonująca rodzina, także z powodu istniejących między jej członkami konfliktów i zaburzeń komunikacji (S. Leder w: A. Bilikiewicz red.: Psychiatria, Podręcznik dla studentów medycyny, Warszawa 2001, s. 461; L. Grzesiuk w: J. Strelau red.: Psychologia. Podręcznik akademicki. Tom 3. Jednostka w społeczeństwie i elementy psychologii stosowanej, Gdańsk 2001, s. 793; B. de Barbaro, I. Namysłowska w: A. Bilikiewicz, S. Pużyński, J. Rybakowski, J. Wciórka red.: Psychiatria,

t. 3, Wrocław 2003, s. 278-279). „Psychoterapia w grupie złożonej z członków rodziny nie zajmuje się wprost leczeniem jednej osoby – tej, która demonstrowa zakłócenia funkcjonowania, powodujące podjęcie leczenia. (...) Gdy diagnoza osoby kierowanej do leczenia prowadzi do wniosku, że jej zaburzenia są reakcją na czynniki obecne w środowisku rodziny, to celowe jest działanie, którego celem staje się zmiana właściwości struktury rodziny, sposobów rozwiązywania pojawiających się w niej problemów i zmian relacji emocjonalnych” (J. Aleksandrowicz, J. C. Czabała w: A. Bilikiewicz, S. Pużyński, J. Rybakowski, J. Wciórka red., *op. cit.*, s. 240). Skoro zatem przedmiotem oddziaływania terapeutycznego psychologów była cała rodzina oskarżonego, a więc i on sam jako jej część, to – wobec tego – aktualizuje się problem stosowania w tym postępowaniu ustawy o ochronie zdrowia psychicznego. W przeciwnym wypadku, gdyby to nadal tylko córka oskarżonego była przedmiotem takiej terapii, a oskarżony tylko koniecznym uczestnikiem – wówczas nie byłoby żadnych podstaw dla stosowania przepisów powołanej ustawy, a przedstawione przez Sąd Okręgowy zagadnienie prawne byłoby pozbawione podstawy faktycznej.

W niniejszej sprawie nie została jednak spełniona przesłanka występowania istotnych wątpliwości interpretacyjnych dotyczących wykładni przepisu. Przede wszystkim zauważyć należy, że Sąd Okręgowy w uzasadnieniu postanowienia nie podjął nawet próby interpretacji wskazanych w swym postanowieniu przepisów prawa, ograniczając się do przytoczenia poglądów wyrażonych w literaturze procesu karnego i przedstawienia skutków ich przyjęcia. Ponadto, Sąd Okręgowy odwołuje się wprost do zapisów ustawy z dnia 8 czerwca 2001 r. o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów (Dz. U. Nr 73, poz. 763 ze zm.), nie dostrzegając, że ustawa ta jeszcze nie obowiązuje. Zgodnie bowiem z jej art. 64, wejdzie ona w życie w dniu 1 stycznia 2006 roku. Jedyнным przepisem tej ustawy,

który już obowiązuje, jest art. 62 ust. 1, przewidujący powołanie Komitetu Organizacyjnego Izb Psychologów (art. 64 in fine).

2. Wątpliwości Sądu Okręgowego dotyczą w istocie dwóch przepisów ustawy o ochronie zdrowia psychicznego, a mianowicie art. 52 ust. 1 i art. 50 ust. 1. Pierwszy z nich ustanawia bezwzględny zakaz dowodowy, skierowany do organów prowadzących postępowanie, w szczególności karne. Zgodnie z nim, nie wolno przesłuchiwać w charakterze świadka osoby obowiązanej do zachowania tajemnicy, stosownie do przepisów rozdziału 6 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego – „Ochrona tajemnicy”, co do wypowiedzi osoby, wobec której podjęto czynności wynikające z tej ustawy, o popełnieniu przez nią czynu zabronionego pod groźbą kary. Zapis ten, stanowiący *lex specialis* wobec regulacji Kodeksu postępowania karnego (zob. m.in. Z. Kwiatkowski: Zakazy dowodowe w procesie karnym, Katowice 2001, s. 140, S. Rutkowski: Wybrane zagadnienia z zakresu odpowiedzialności karnej lekarza, Prok. i Pr. 2000, nr 6, s. 25), świadczy o tym, że art. 52. ust. 1 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego odnosi się do każdego, niezależnie od wykonywanego zawodu czy pełnionej funkcji, kto wykonuje czynności określone w art. 2 tej ustawy, a nie tylko do lekarza psychiatry. Czynności te obejmują w szczególności promocję zdrowia psychicznego i zapobieganie zaburzeniom psychicznym, zapewnienie osobom z takimi zaburzeniami wielostronnej i powszechnie dostępnej opieki zdrowotnej oraz innych form opieki i pomocy, w tym terapeutycznej, niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym i społecznym.

Dla ustalenia zakresu zastosowania zakazu dowodowego wynikającego z art. 52 ust. 1 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego nie jest jednak wystarczające, aby określona osoba wykonywała czynności wynikające z tej ustawy. Zgodnie z tym unormowaniem, zakaz ten dotyczy tylko tych osób, które są obowiązane do zachowania tajemnicy, stosownie do przepisów Rozdziału 6. Ten krąg osób jest określony natomiast w art. 50

ust. 1. Ustawodawca wskazał w nim, że osoby wykonujące czynności wynikające z ustawy o ochronie zdrowia psychicznego są obowiązane do zachowania w tajemnicy wszystkiego, o czym powezmą wiadomość w związku z wykonywaniem tych czynności, stosownie do odrębnych przepisów. Słusznie stwierdza się we wniosku Prokuratora Prokuratury Krajowej, że w wypadku psychologa brak jest ustawy „korporacyjnej”, która ustanawiałaby tajemnicę zawodową. Co prawda, ogłoszona już w Dzienniku Ustaw ustawa o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów ustanawia taką tajemnicę w art. 14, ale ten akt prawny nie wszedł jeszcze w życie. Nie oznacza to jednak, że na psychologu nie ciąży obowiązek zachowania w tajemnicy okoliczności, o których dowiedział się w trakcie wykonywania swojego zawodu, także jeżeli wykonywał czynności wynikające z ustawy o ochronie zdrowia psychicznego.

Po pierwsze, jak trafnie wskazuje się w piśmiennictwie, źródłem takiego obowiązku są przepisy ustawy o ochronie zdrowia psychicznego (zob. m.in. S. Dąbrowski w: S. Dąbrowski, J. Pietrzykowski: Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego. Komentarz, Warszawa 1997, s. 218; M. Stepulak: Tajemnica zawodowa psychologa, Lublin 2001, s. 217). Warto też zauważyć, że taki obowiązek wynika również z norm o charakterze etycznym – Kodeksu Etyczno-Zawodowego Psychologa, który w punkcie 21 przewiduje obowiązek przestrzegania przez psychologa tajemnicy zawodowej (przyjęty przez Walne Zgromadzenie Delegatów Polskiego Towarzystwa Psychologicznego w 1991 r.). Co istotniejsze jednak, te akty normatywne, a także ustawa o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów w zakresie, w jakim regulują obowiązek zachowania tajemnicy, są tylko realizacją norm wynikających z Konstytucji RP z 1997 r. (art. 30, 31, 47 i 51) i aktów prawa międzynarodowego (zob. M. Stepulak, *op. cit.*, s. 36-43), które stanowią pierwotne źródło obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej przez psychologa.

W podsumowaniu stwierdzić należy, że przepis art. 52 ust. 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. Nr 111, poz. 535 ze zm.) dotyczy każdej osoby, która wykonuje czynności określone w tej ustawie, ustanawia on bezwzględny zakaz dowodowy, będąc przepisem szczególnym w stosunku do unormowania art. 180 k.p.k., a wobec tego takiej osoby nie można przesłuchać co do okoliczności przewidzianych w art. 52 ust. 1, nawet jeżeli wyrazi ona gotowość ujawnienia tego rodzaju tajemnicy zawodowej.

Wobec tego, że przedstawione Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne nie spełnia wszystkich przesłanek wynikających z art. 441 § 1 k.p.k. należało odmówić podjęcia uchwały.